

2008:24

Gravfälten vid Vä

Arkeologisk utredning, 2008

Tony Björk

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2008:24

Gravfälten vid Vä

- 40 års samlad arkeologi

Arkeologisk utredning, 2008
RAÄ nr 16, 71 och 73
Vä socken, 1146
Kristianstad kommun
Skåne län

Tony Björk

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.m.se

© 2008 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2008:24
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Schakt 11 i centrala delen av utredningsområdet. Till höger den resta stenen RAÄ 16 i Vä socken. Foto åt norr, T. Björk.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

GRAVFÄLTEN VID VÄ

Innehåll

Kort sammanfattning	5
Uppdraget	5
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Metod och källkritik	7
Resultat	7
Sammanfattande diskussion	12
Åtgärdsförslag	14
Referenser	15
Administrativa och tekniska uppgifter	17
Bilaga 1	18
Bilaga 2	19
Bilaga 3	20
Bilaga 4	21
Bilaga 5	22
Bilaga 6	25
Bilaga 7	26

Fig.1. Skånekarta med utredningens läge i Kristianstad kommun markerat.

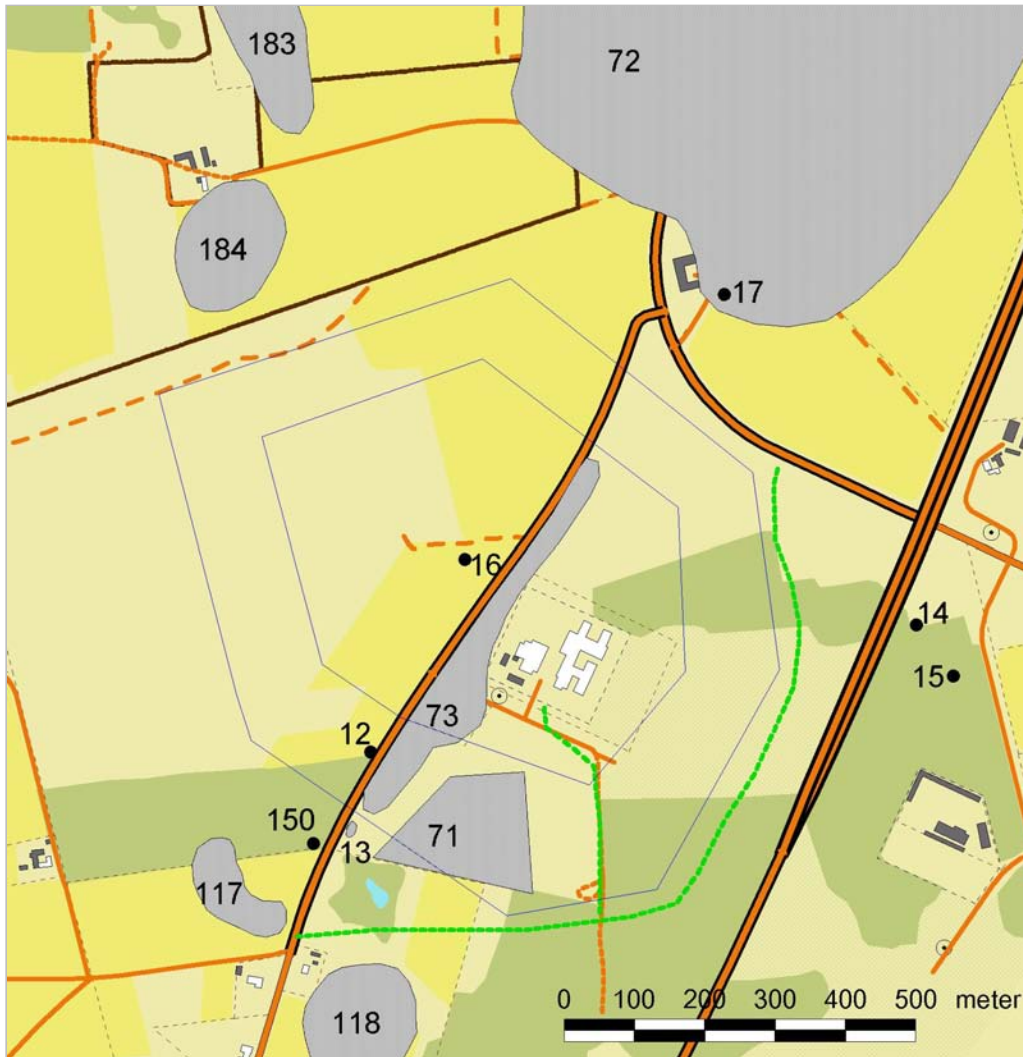

Fig. 2. Det aktuella utredningsområdet markerat med blå linjer för kriminalvårdsanstaltens nya bebyggelsegräns och tomtgräns. Ungefärlig ny vägsträckning markerad med grön streckad linje. Fornlämningar markerade med grå fält samt svarta prickar.

Kort sammanfattning

Inför en planerad om- och nybyggnad av kriminalvårdsanstalten i Vä utfördes under mars månad 2008 en arkeologisk utredning. Arbetet utfördes av Regionmuseet Kristianstad på uppdrag av Kristianstad kommun, Mark- & exploateringskontoret, i enlighet med Länsstyrelsen i Skåne län beslut dnr 431-68188-07.

Vid arbetet grävdes 38 sökschakt med en sammanlagd längd av 2405 m. På fyra platser påträffades lämningar av sådan omfattning och karaktär att dessa ytor bör bli föremål för förundersökning innan en exploatering. Det rör sig om två platser med boplatslämningar och två platser med boplatslämningar och möjligen gravar. I anslutning till en av de sistnämnda platserna finns även ett par sedan tidigare kända fornlämningar som bör bli föremål för vidare åtgärder inför en eventuell exploatering.

Uppdraget

Inom det aktuella området planeras byggnation av ett nytt fängelse. Området ligger en kilometer sydost om Vä och är idag obebyggt med undantag för det befintliga fängelset. I öster ansluter området till väg E22. Området genomkorsas av Sigridlundsvägen som löper i nord-sydlig riktning och delar området i två delar - en västlig och en östlig. Dagens fängelse ligger på den östra sidan.

Området är totalt ca 53 ha stort, varav de centralt belägna ca 22 hektaren anges som utbyggnadsområde för anstalten (se fig. 2; bebyggelsegräns och tomtgräns). Inom den yttre zonen kommer det dock att anläggas anslutningsväg och parkeringsplatser samt möjligen murar/stängsel och dagvattendammar. Utanför det egentliga anstaltsområdet kommer det att tillkomma en ny förbifartsväg, p.g.a. att den befintliga Sigridlundsvägen skärs av på det parti som berörs av planerad byggnation. Vi har inte haft tillgång till någon detaljerad plan över utbyggnaden i detta skede, utan endast preliminära planskisser.

I Regionmuseets undersökningsplan av den 17/12 2007 och komplettering 17/1 2008, angavs bl.a. att områden inom och i omedelbar närhet till de registrerade fornlämningarna bedöms som säkra gravfält. I och i anslutning till RAÄ 71 och 73 skulle det att dras schakt i syfte att klargöra utsträckningen av kända boplatslämningar och för att försöka klargöra om det finns ytterligare gravar bevarade inom ej undersökta ytor. Grävning av nya schakt skulle annars huvudsakligen göras för att klargöra om tidigare ej kända fornlämningar finns inom det aktuella exploateringsområdet. Sammanlagt beräknades en schaktsträckning om ca 3 kilometer krävas för att få en god bild av fornlämningssituationen i området. Schaktsträckningen bedömdes kunna öka eller minskas något beroende på faktiska förhållanden vid schaktningen. Resultaten av utredningen redovisas i denna rapport, i enlighet med Länsstyrelsens beslut.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet utgörs idag i västra delen av åkermark i träda och betesmark med en hel del stenblock. I norra delen finns åkermark och betesmark, medan östra delen huvudsakligen består av skogsbestånd av varierande ålder. I den södra delen består marken av åkermark/betesmark i träda som angränsar till ett äldre grustag. Jordmånen består i den västra halvan av sandig - moig morän och i den östra halvan av isälvsavlagring (SGU Ser. Ae nr 88). Utredningsområdet är beläget på en nivå av mellan 30 och 35 m.ö.h.

Längs med Sigridslundsvägen sträcker sig en svagt kuperad höjdsträckning som än idag hyser lämningar i form av ett antal synliga gravmonument från förhistorisk tid. Lämningarna utgörs av resta stenar (RAÄ 13, 16 och 17) och en rest av ett gravröse, eller möjligen en stensättning (RAÄ 150). Det sistnämnda har tidigare gått under namnet Kungagraven i Vä och har en diameter om 25 m. Det finns uppgifter om att röset använts som stentäkt, och det sägs även att det ska ha påträffats brons i röset i samband med stenplockning. I områdets södra del finns även ett vägmärke i form av en milstolpe från mitten av 1700-talet (RAÄ 12).

Förutom de synliga lämningarna finns det två grav- och boplatzområden, som utgörs av under mark dolda fornlämningar (RAÄ 71 & 73). Båda dessa fornlämningar är till delar undersökta. Inom RAÄ 71 har det bl.a. påträffats ett tiotal stensättningar och ett 30-tal urne- och brandgravar från yngre bronsålder och tidig förromersk järnålder (Græbe 1961, Petré 1963, Björk 2005 s. 201, Sylwan Nilsson 2007). Inom RAÄ 73 har det undersökts 10 urne- och brandgravar samt ett 40-tal boplatzlämningar (RAÄ 73, Nagmér 1983). Undersökningarna föranleddes av grustäkt respektive planläggande av den industrimark på vilken den befintliga kriminalvårdsanstalten kom att anläggas.

Även i anslutning till de resta stenarna RAÄ 13 (som i själva verket snarare borde vara registrerad som en skeppssättning) har det utförts en arkeologisk undersökning. Inför anläggande av ny VA-ledning längs med Sigridslundsvägen påträffades dels 4 brandgravar alldeles väster om skeppssättningen, dels ett 50-tal boplatzlämningar strax väster om RAÄ 73 (Wilhelmson 2006). Lämningarna skall rimligen knytas till dessa respektive fornlämningar.

Det är tydligt att de olika RAÄ-identiterna 13, 16, 17, 71, 73 och 150 utgör delar av ett och samma gravkomplex med lång kontinuitet som sträcker sig längs med Sigridslundsvägen. Boplatzlämningarna i området har hittills endast kunnat dateras till förhistorisk tid, p.g.a. att de innehållit mycket begränsat fyndmaterial. Detta talar av erfarenhet för att en datering grovt sett bör ligga inom tidsintervallet yngre bronsålder - äldre järnålder.

Vä utgör en tidig centralplats på Kristianstadsslätten med ett ursprung i tidig romersk järnålder (Stjernquist 1951, Anglert & Thun 1984, Björk 2003). Forskningen kring centralplatser har på senare år lyfts fram som särskilt betydelse-

sefull för att belysa samhällsstrukturen och de förändringar av den som sker under loppet av järnåldern (se t.ex. Helgesson 2002). Betydelsefulla faktorer i denna forskning är bl.a. gravmiljöer som kan knytas till centralplatserna och bebyggelsestrukturerna samt förändringarna av dessa i centralplatsernas omland, både före och under centralplatsernas användningstid. Utifrån detta resonemang framstår den vetenskapliga potentialen i fornlämningarna i det aktuella området som angelägen ur ett större arkeologiskt perspektiv.

Metod och källkritik

Vid arbetet användes en grävmaskin med slänskopa för att ta upp sökschakt inom valda delar av området. I de skogsbeväxta delarna av området fick det utföras viss avverkning, för att kunna ta sig fram med grävmaskin och för att gräva sökschakt. I huvudsak anpassades dock schaktens sträckning till var det var möjligt att ta sig fram med grävmaskin, istället för att avverka mycket skog.

Inmätning av schakt och anläggningar gjordes med RTK. Här skall det noteras att felmarginalen blev relativt stor i skogsmarken, p.g.a. att växtligheten gjorde det svårt att få god kontakt med satelliterna. Felmarginalerna här låg på upp mot 0,5 - 1,5 meter, jämfört med att den låg på mellan 0,01 - 0,03 m i öppen mark. Alternativet att göra inmätningen av schakten i skogsmark med totalstation istället hade inneburit många förflyttningar och ometableringar, vilket hade ökat kostnaderna väsentligt för utredningsarbetet. Den ökade noggrannhet som hade uppnåtts i inmätningen bedömdes inte som motiverad i ett utredningsskede.

Ett litet antal anläggningar grävdes inom ramen för utredningen. Detta gjordes för att klargöra om vissa lämningar kunde bedömas ha status av fornlämning eller ej, samt för att klargöra om gravar berördes eller ej. Framför allt gäller det färgningar som mättes in i schakt 3, 5, 7, 8 och 10, som kom att avfärdas p.g.a. att de var atypiska i förhållande till regelrätta arkeologiska lämningar. Merparten bedömdes utgöra rester av stenlyft, andra odlingsspår, rotvältor, djurgångar etc.

Resultat

Totalt grävdes 38 sökschakt med en sammanlagd längd av 2405 m inom utredningsområdet (fig. 3). Schakten är numrerade löpande. Nedan presenteras de väsentligaste iakttagelserna blockvis. Matjordsdjupet varierade mellan 0,15 – 0,35 m. Överlag låg det kring 0,25 m. Vid utredningen påträffades boplatslämningar och gravar i huvudsak på fyra olika platser inom området. Spridda anläggningar och färgningar i steril mark fanns även inom andra delar av området än de som

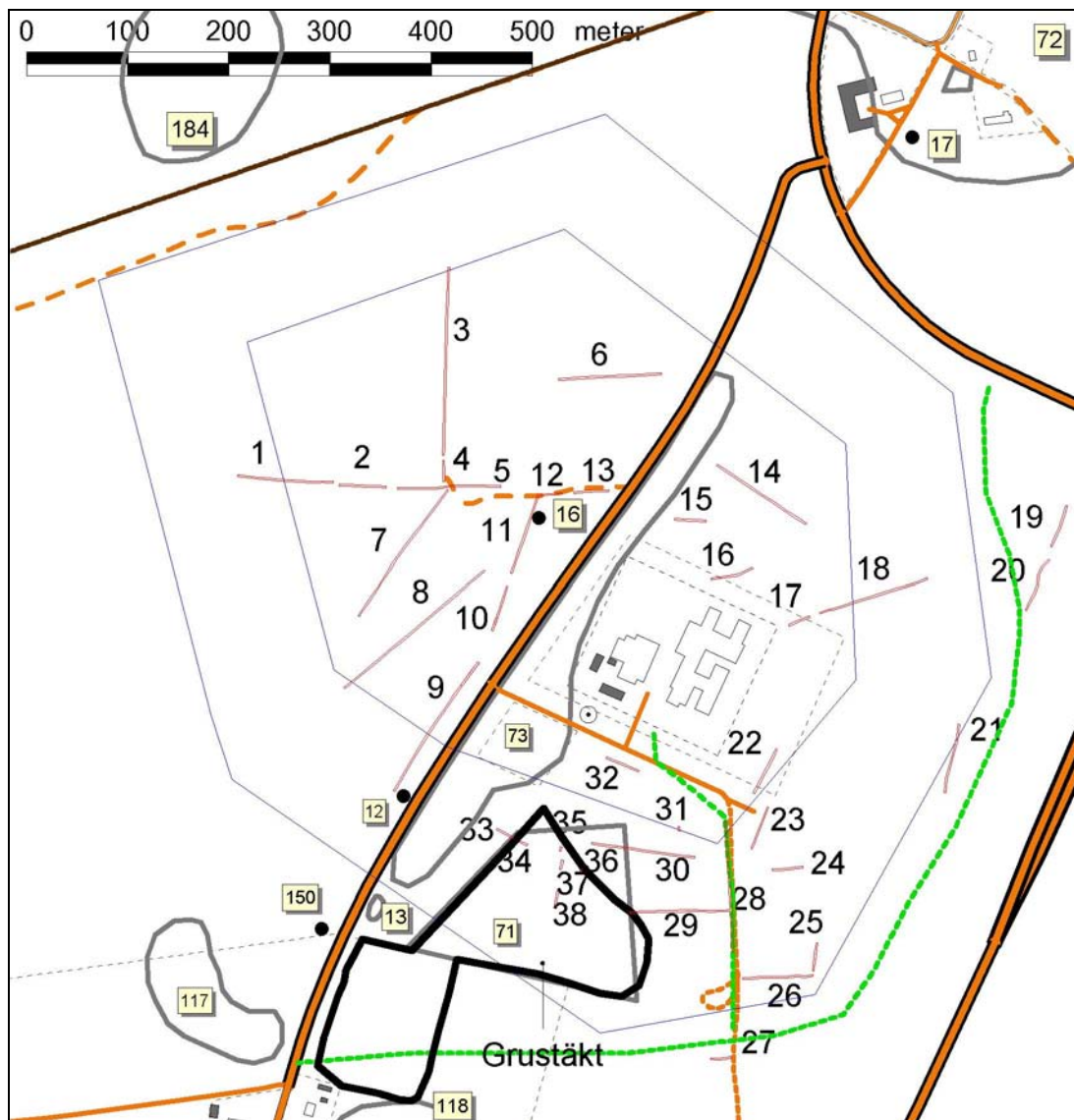

Fig. 3. Översikt över utredningsschakt och fornlämningar i det aktuella utredningsområdet. Det nya anstaltsområdet markerat med blå linjer för ny bebyggelsegräns och tomträs (inre respektive yttre linje; jfr fig. 2). Ungefärlig ny vägsträckning markerad med grön streckad linje. Fornlämningar markerade med grå kontur samt svarta punkter. Utbredning av gammal grustäkt markerad med fet svart kontur. Utredningsschakt rödmarkerade och löpande nummerade.

anges nedan. Dessa var dock antingen så glest förekommande, av osäker karaktär eller bedömda som rester av andra aktiviteter/händelser än rent arkeologiska, att de inte kan anses motivera några ytterligare åtgärder.

Vitt utbrett inom spridda delar av schakten i utredningsområdets västra hälft förekom ett mörkt, fossilt matjordslager som varierade i djup mellan enstaka centimetrar upp till omkring 0,1 m. Det påträffades dock inga fynd som kunde knytas till lagret.

Obj. nr/ RAÄ-nr	Lämningstyp	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
Obj. 1	Boplatslämningar	Ett tiotal stolphål och gropar, samt en hård och ett flintavslag i sökschakt	Förhistorisk boplat
Obj. 3 (invid RAÄ 16)	Gravar och/eller boplatslämningar	Gravar och/eller boplatslämningar; Ett tjugotal större och mindre sotiga anläggningar, några med sten i fyllningen	Gravfält och/eller boplat
Obj. 2	Boplatslämningar	Ett femtontal stolphål och gropar i två sökschakt	Förhistorisk boplat
Obj. 4 (invid RAÄ 71 och 73)	Boplatslämningar och gravar	Ett sjuttiotall stolphål, rännor, gropar och härdar	Förhistoriska boplatser och gravar

Tabell 1. Redovisning av de objekt/områden där det finns fornlämningar och där det anses angeläget med fördjupade insatser i samband med en förundersökning.

De fyra platser som redovisas som arkeologiskt intressanta på kartan fig. 4 består till att börja med av två områden med boplatslämningar (tabell 1 samt fig. 4 och 5a; Objekt 1 och 2). Anläggningarna är väl bevarade, men det påträffades endast träkol och något enstaka flintavslag, så de kan inte dateras närmare än till förhistorisk tid än så länge. Två anläggningar undersöktes till hälften i schakt 14 samt 15 (AG 291 och AS 352).

Schakten i den centrala delen av utredningsområdet resulterade i att det identifierades ytterligare en yta med arkeologiska intressen samt en naturlig sänka i topografin - en svacka som fyllts igen med matjordscolluvie och sandlinser. Sänkan är ca 1,2 m djup från dagens markyta till steril botten (fig 5b).

Kring den resta stenen, RAÄ nr 16, påträffades ett antal större och mindre sotiga anläggningar, som sannolikt utgör rester av stenfundament till ytterligare resta stenar samt rester av gravar eller boplatslämningar. Området är helt stenröjt och har varit intensivt odlat i sen tid. Flera av anläggningarna har odlingskador i form av plogspår (fig. 6a). Ytligt i en anläggning påträffades en bit förhistorisk keramik. I övrigt noterades endast sot och träkol. En anläggning undersöktes till hälften (AG 1203). Denna var 1,20 m lång och 0,66 m djup och tolkades som ett fundament till en rest sten. Fyllningen bestod av flera linser av brun sand, brungrå sand och sotig sand. Träkol tillvaratogs, men en ¹⁴C-analys fick en förbryllande tidig datering (UGAMS 02986, 1 sigma för 4570 ± 30 B.P., fig. 5c och bilaga 4 och 6). Ytterligare två anläggningar som tolkades som fundament till resta stenar påträffades i detta område (AG 1159 och 1235). Utöver dessa anläggningar fanns här även ett femtontal mindre, sotiga anläggningar som kan utgöra rester av gravar, men det är inte uteslutet att det rör sig boplatslämningar (bilaga 4).

Det i särklass mest komplexa området ligger söder om dagens kriminalvårdsanstalt. Här påträffades ett antal boplatslämningar i form av stolphål, rännor, gropar och härdar, samt en naturlig sänka som fyllts igen med matjords-

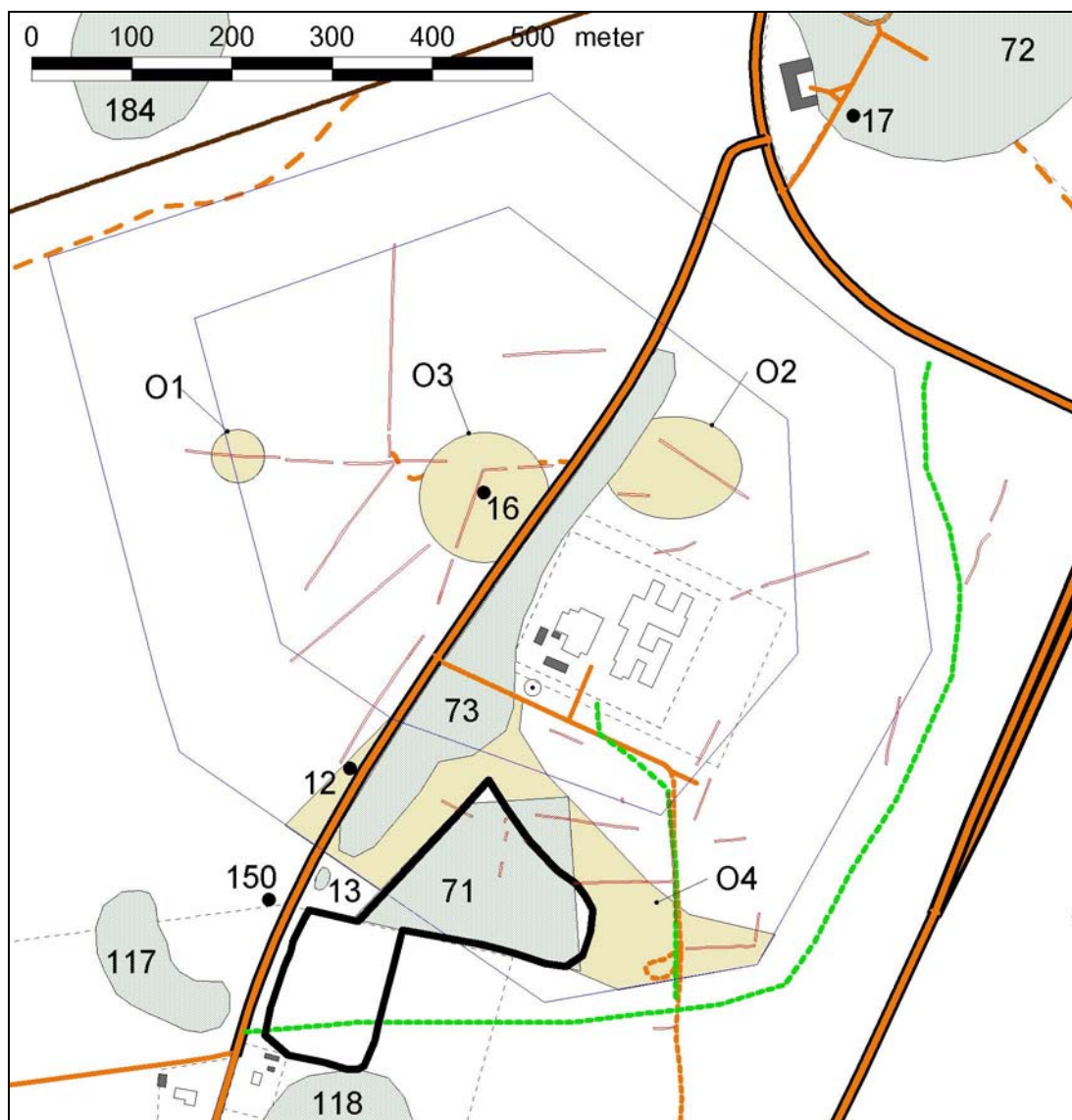

Fig. 4. Gulmarkerade områden med beteckning O1 – 4, samt den del av fornlämning 73 som ligger söder om lokalvägen, är de områden som innehåller mer omfattande lämningar från förhistorisk tid.

colluvier. Sänkan är ca 0,7 m djup från dagens markyta till steril botten. Störst anläggningstäthet noterades i områdets sydöstra del i schakt 26 och i den södra delen av schakt 25. Träkol från en härd i östra delen av schakt 26 har ^{14}C -daterats till period V/VI – äldre förromersk järnålder (AH 449, UGAMS 2962, 1 sigma för 2440 ± 30 B.P., fig. 5d och bilaga 6). Boplatsen är alltså samtida med gravarna på RAÄ 71 och 73.

I området *Objekt 4* har det gjorts arkeologiska undersökningar vid tre skilda tillfällen tidigare; 1960-63, 1981 och 2002-2003 (Græbe 1961, Petré 1963, Nagmér 1983, Björk 2005, Sylwan Nilsson 2007). En stor igenlagd grustäkt berör och angränsar till detta fornlämningsområdes södra och centrala del. De registrerade fornlämningar som berörs i detta område är RAÄ nr 71 och 73, men läggs resul-

Fig. 5a. AS 352 i centrala delen av schakt 14. Foto åt nordost.

Fig. 5b. Lagerföljd i sänka 1, söder om RAÄ 16. Fossil matjord, matjordscolluvie, sandlins och recent odlingslager.

Fig. 5c. Stenfundamentet AG 1203, invid RAÄ 16, som ¹⁴C-daterats till mellanneolitikum (!). Foto åt öster.

Fig. 5d. Härden AH 449 i schakt 26. Härden har ¹⁴C-daterats till yngre bronsålder-äldre förromersk järnålder. Foto åt söder.

taten samman från den nu utförda utredningen med resultaten från de tidigare undersökningarna ser vi att lämningarna i området utgörs av flera mindre gravfält från yngre bronsålder – förromersk järnålder och ytor med förhistoriska boplatslämningar. Mellan de områden som undersökts vid olika tillfällen finns fortfarande stora ytor där det kan finnas såväl boplatslämningar som gravar. Boplatslämningar förekommer spritt över i stort sett hela ytan, med vissa koncentrationer i väster, centralt och i sydost. Gravarna är samlade i två grupper inom norra delen av RAÄ 71 och centrala delen av RAÄ 73.

Som helhet utgör grav- och boplatsoområdet söder om fängelset en komplex miljö som måste bedömas i sammanhang med lämningarna kring den resta stenen RAÄ nr 16 (se ovan), skeppssättningen RAÄ nr 13 och det monumentala röset/stensättningen RAÄ nr 150. I bilaga 5 redovisas de olika registrerade fornlämningarna i området som omnämns under *Topografi och fornlämningsmiljö* och/eller i detta avsnitt. I bilagan redovisas även noter med de iakttagelser som anses angelägna att komplettera fornminnesregistret med.

Fig. 6a. Stenfundament (?) AG 1159 norr om RAÄ 16. Fig. 6b. Översikt schakt 26 med härddar, gropar och stolpbål Schakt 12. Notera plogspåren i anläggningen. Foto åt söder. Närmast i bild syns den ¹⁴C-daterade AH449. Foto åt väst.

Avslutningsvis skall det tilläggas att området söder om den gamla grustäkten - d.v.s. den del av den planerade nya vägsträckningen som ligger söder om RAÄ 71 - inte har berörts av utredningsschaktning. Detta beror på att det i dagsläget finns en annan markägare här, samt att vägens sträckning inte är slutgiltigt fastlagd. Detsamma gäller den allra nordligaste delen av vägsträckningen.

Sammanfattande diskussion

Ingen av de undersökta fornlämningar som omnämns ovan är totalundersökta. Delar av dem är borttagna vid undersökningar, men det kvarstår fortfarande lämningar. RAÄ 71 grävdes i samband med grustäkt, men gravfältets totala omfattning är ej känd. Det är möjligt att ytterligare gravar finns norr om den gamla grustäkten, d.v.s. inom nu aktuellt utredningsområde. Detsamma gäller gravfältet inom RAÄ 73. Här grävdes en samlad grupp med gravar, men gravfältets totala omfattning är ännu inte klarlagd.

I sökschakten kring den resta stenen RAÄ 16 påträffades ett antal lämningar som kan ha samband med ett gravfält på platsen. Tre av dem tolkas som fundament till resta stenar, medan andra kan vara rester av gravar. Det har också kunnat konstateras att det finns minst fem avlånga stenar, med en längd av ca 1 m vardera, i en jordvall/ägogräns något tiotal meter öster om den resta stenen. Det är möjligt att dessa stenar ingått i en gravgrupp/gravmonument på platsen. Ut-

bredningen av den gamla grustäkten, som nämnts ovan, framgår av fig. 4. Denna mark är idag helt fri från fornlämningar och således möjlig att ta i anspråk direkt, utan arkeologiska insatser/överväganden.

Vä utgör en tidig centralplats på Kristianstadsslätten. Orten har ett ursprung i romersk järnålder med kontinuitet ända fram till idag och räknas till en av flera sydskanandinaviska centralplatser under järnåldern, som t.ex. Ravlunda, Uppåkra och Sorte Muld (Bornholm). Forskningen kring centralplatser har på senare år lyfts fram som särskilt betydelsefull för att belysa samhällsstrukturen och de förändringar som sker av den under loppet av järnåldern (se t.ex. Helgesson 2002). Betydelsefulla faktorer i denna forskning är bl.a. gravmiljöer som kan knytas till centralplatserna och bebyggelsestrukturerna samt förändringarna av dessa i centralplatsernas omland, både före och under centralplatsernas användningstid.

Det är rimligt att anta att Sigrídslundsvägen - den gamla landsvägen från Kristianstadsslätten till sydvästra Skåne - följer ett mycket ålderdomligt vägstråk som hör samman med den gamla centralplatsen Vä. Vä har blivit föremål för ett antal arkeologiska undersökningar, men det har hittills inte undersökts några gravar som har kunnat knytas till Vä (se t.ex. Stjernquist 1951, Anglert & Thun 1984, Björk 2003). De gravar som har undersökts inom RAÄ 71 och 73 dateras till ett stadium strax före centralplatsetableringen. Det är dock troligt att de resta stenarna och den förmodade skeppssättningen (RAÄ 16, 17 och 13) är rester av ett gravfält som både rumsligt och kronologiskt kan knytas till centralplatsen. Det vetenskapliga värdet av en gravmiljö vid en centralplats måste anses vara mycket stort. Någon omfattande gravmiljö är inte känd kring exempelvis Uppåkra eller Sorte Muld.

Förutom själva centralplatsen är ganska lite känt om den förhistoriska bebyggelsehistoriken i Vä-området. De enda undersökningar som i någon högre grad bidrar till vår kunskap i denna fråga är en boplats från yngre bronsålder vid Mansdala (Björk mfl. 2006), en boplats från yngre bronsålder och förromersk järnålder vid Mosslanda (Ideström 1985), en boplats från i huvudsak senneolitikum till förromersk järnålder vid Snårap (Edring 2004) och en yngre järnåldersboplats vid Öllsjö bytomt (Björk 2004, Svensson 2007). Frågan är om det sker en så markant bebyggelseomläggning i området redan under loppet av äldre järnålder, vilket fr.a. Snårapsmaterialet antyder.

För att belysa den här typen av frågeställningar framstår det som angeläget att fler bebyggelselämningar i området blir föremål för arkeologiska undersökningar. Utredningen tillsammans med de tidigare undersökningarna i området har visat att lämningarna i Väs omland kan bidra med värdefull kunskap för att belysa denna del av centralplatsproblematiken. Överlag måste fornlämningarna i det

Fig. 7. Södra delen av RAÄ 73 med gamla igenväxta undersökningschakt, matjordsvallar och partier som fortfarande är intakta. Området i bildens förgrund berörs av den planerade exploateringen. Foto är söder.

aktuella området, utifrån de skäl som skisserats, betraktas som mycket angelägna ur ett vetenskapligt perspektiv.

Åtgärdsförslag

Vi föreslår att de områden som markerats i fig. 4 (med beteckningarna O1 - O4), blir föremål för arkeologisk förundersökning inför en eventuell exploatering. Här bör lämningarnas närmare utbredning, karaktär, bevarandegrad och datering klargöras för att deras vetenskapliga potential skall kunna bedömas inför eventuella slutundersökningar.

Ett specifikt problem är den södra delen av RAÄ 73. Här finns det ett stort parti som delvis är undersökt, vid skilda tillfällen, och delvis ligger kvar intakt. Området är inte återställt efter 1980 års undersökningar och ger ett ganska ovårdad och tråkigt intryck (fig. 7). När området så småningom tas i anspråk som byggmark respektive ytterzon åt den planerade anstalten kommer det inte att vara tillgängligt för arkeologiska insatser inom en överskådlig framtid. Därför bör det diskuteras om det inte finns skäl att undersöka en del/delar av gravfältet RAÄ 73,

även om mindre delar av det sträcker sig in på en yta som sannolikt endast kommer att bestå av naturmark/betesmark i framtiden. Oavsett om en mindre undersökning av kvarvarande delar av RAÄ 73 kan göras eller ej, så bör området återställas – d.v.s. träd och sly röjas och de gamla schakten återfyllas.

Kristianstad 30/5 2008

Tony Björk

Referenser

- Anglert, M. & Thun, E. 1984. *Vä.. Medeltidsstaden 57*. Stockholm.
- Björk, T. 2003. Just another central place? A critical description of Vä. *Lund Archaeological Review 2001*. Lund.
- Björk, T. 2004. *En järnåldersgård i Öllsjö*. Arkeologisk utredning och undersökning 2001. Regionmuseet Kristianstad rapport 2004:96.
- Björk, T. 2005. *Skäran på bålet. Om den äldre järnålderns gravar i Skåne*. University of Lund, Institute of Archaeology, Report Series No. 92. Tollarp.
- Björk, T., Bolander, A. & Höök, H. 2006. *Tingsgården i Vä. Boplats från yngre bronsålder/förromersk järnålder*. Regionmuseet Kristianstad rapport 2006:51.
- Edring, A. 2004. *Snårarps – en boplats från yngre bronsålder/förromersk järnålder*. Arkeologisk undersökning 2000. Regionmuseet Kristianstad rapport 2004:1.
- Ideström, L. 1985. *Boplatslämningar och gravar från yngre bronsålder och förromersk järnålder, Vä sn, Vä 44:1 och 44:3*. Arkeologisk undersökning 1984. Rapport Skånes hembygdsförbund.
- Gräbe, H. 1961. *Ett urnegravfält vid Vä*. Seminarieuppsats Arkeologiska institutonen, Lund.
- Helgesson, B. 2002. *Järnålderns Skåne. Sambälle, centra och regioner*. Uppåkrastudier 5. Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°, No. 38. Lund.
- Nagmér, R. B. 1983. *Gravar och boplatslämningar från yngre bronsålder och 1500-1600-tal. Fornlämning 73, Vä socken, Skåne*. RAÄ Rapport UV 1983:19.

Petré, R. 1963. Gravfält från Vä 147:1 (under Aktuellt om antikvariskt). *Ale nr 1 1963*. Lund.

Stjernquist, B. 1951. *Vä under järnåldern*. Acta Reg. Societatis Humaniorum Litterarum Lundensis, XLVII. Lund.

Svensson, C. 2007. *Öllsjö 67:1*. Arkeologisk undersökning 2006. Regionmuseet Kristianstad rapport 2007:47.

Sylwan Nilsson, C. 2007. *Att ta hemligheterna med sig i graven. En osteologisk undersökning av hanteringen av individer vid gravläggning i ett bronsåldersmaterial från Vä 147:1 i Skåne*. C-uppsats i osteologi, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lund.

Wilhelmson, H. 2006. *Fornlämningar utmed Sigridslundsvägen*. Arkeologisk förundersökning 2003. Regionmuseet Kristianstad rapport 2006:32.

Övrigt material

Fornminnesregistret, FMIS
<http://www.fmis.raa.se/fmis/>

Fastighetskartan, 3D1i

Jordartskartan, SGU Ser. Ae nr. 88

Arrhenius fosfatkarta, 1934

Skånska rekognosceringskartan, blad VIÖ 201 och 202

Administrativa och tekniska uppgifter

Skåne, Kristianstad kn, Vä sn, Vä 142:2

Ekonomiska kartan blad 3D 1i

Länsstyrelsen i Skåne län dnr 431-68188-07

Regionmuseet i Skåne dnr K12.20-484-07

Typ av exploatering : Husbyggnation m.m.

Typ av arbete : Arkeologisk utredning

Fälttid : 10/3 – 27/3 2008

Arkeologisk personal : Tony Björk

Arkeologtid : 96 fälttimmar

Kostnadsansvarig : Kristianstad kommun, Mark- & exploateringskontoret

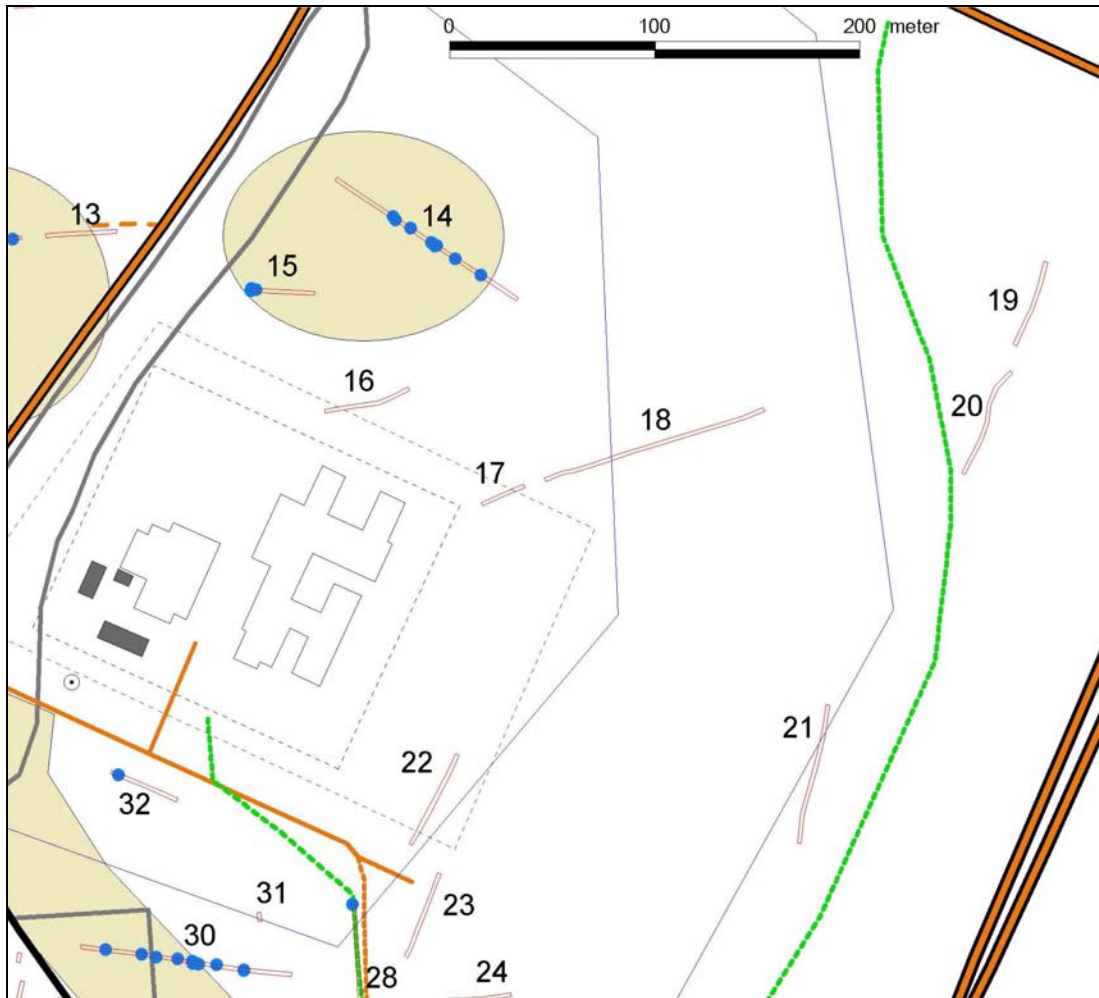
Kostnad : 201 900 Kr, exkl. moms (mot beräknat 210 700 Kr).

Undersökt yta : 2405 löpmeter schakt

Arkivmaterial : Digital inmätning med RTK (Intrasisprojekt RK48407AU), digitala foton, anteckningar. Dokumentationsmaterialet förvaras i Regionmuseets arkiv, Kristianstad.

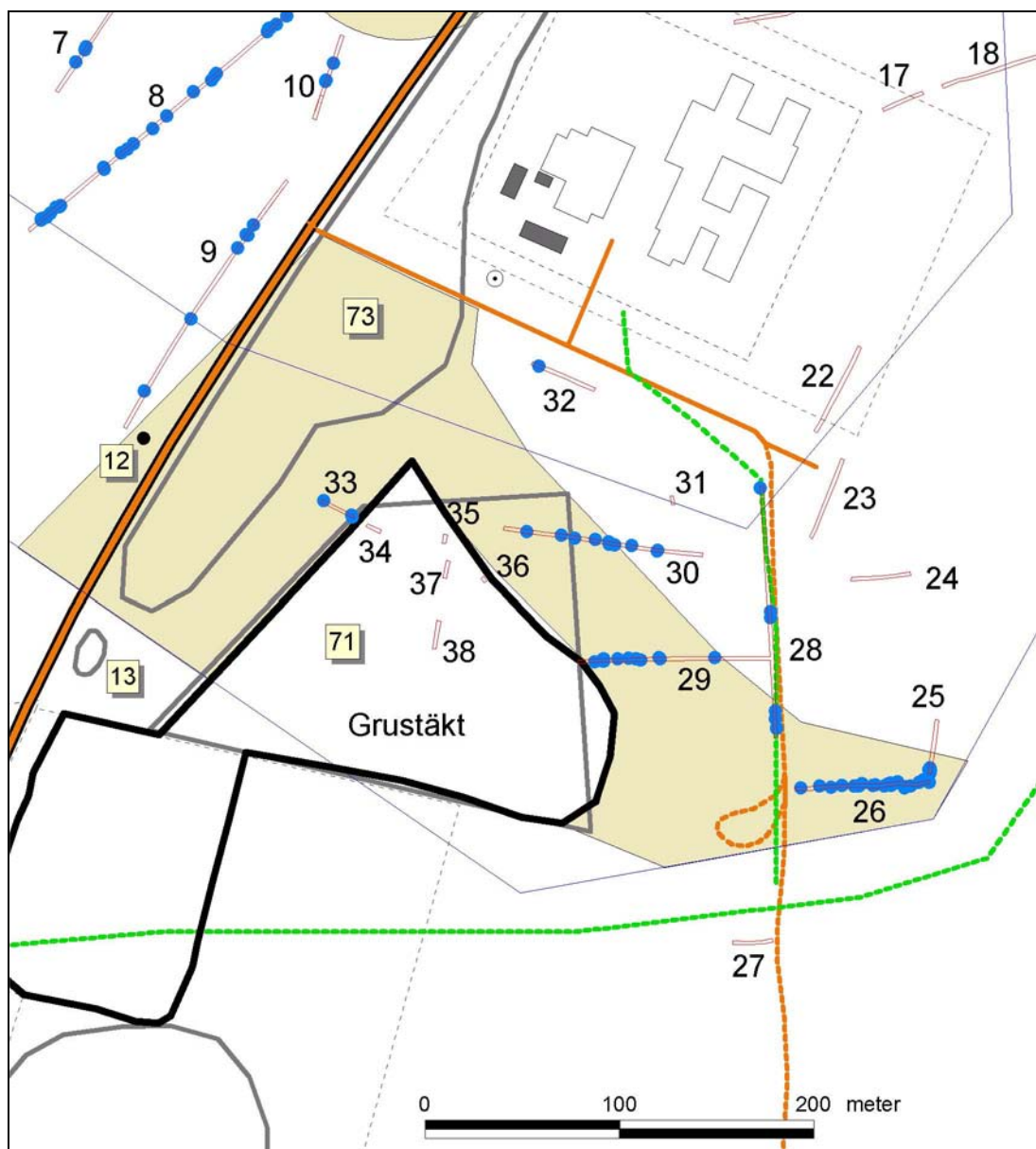
Fyndmaterial : Fnr 1 - 2, samt ej analyserade kolprover, förvaras på Lunds universitets historiska museum under LUHM nr 31 835.

Bilaga 2

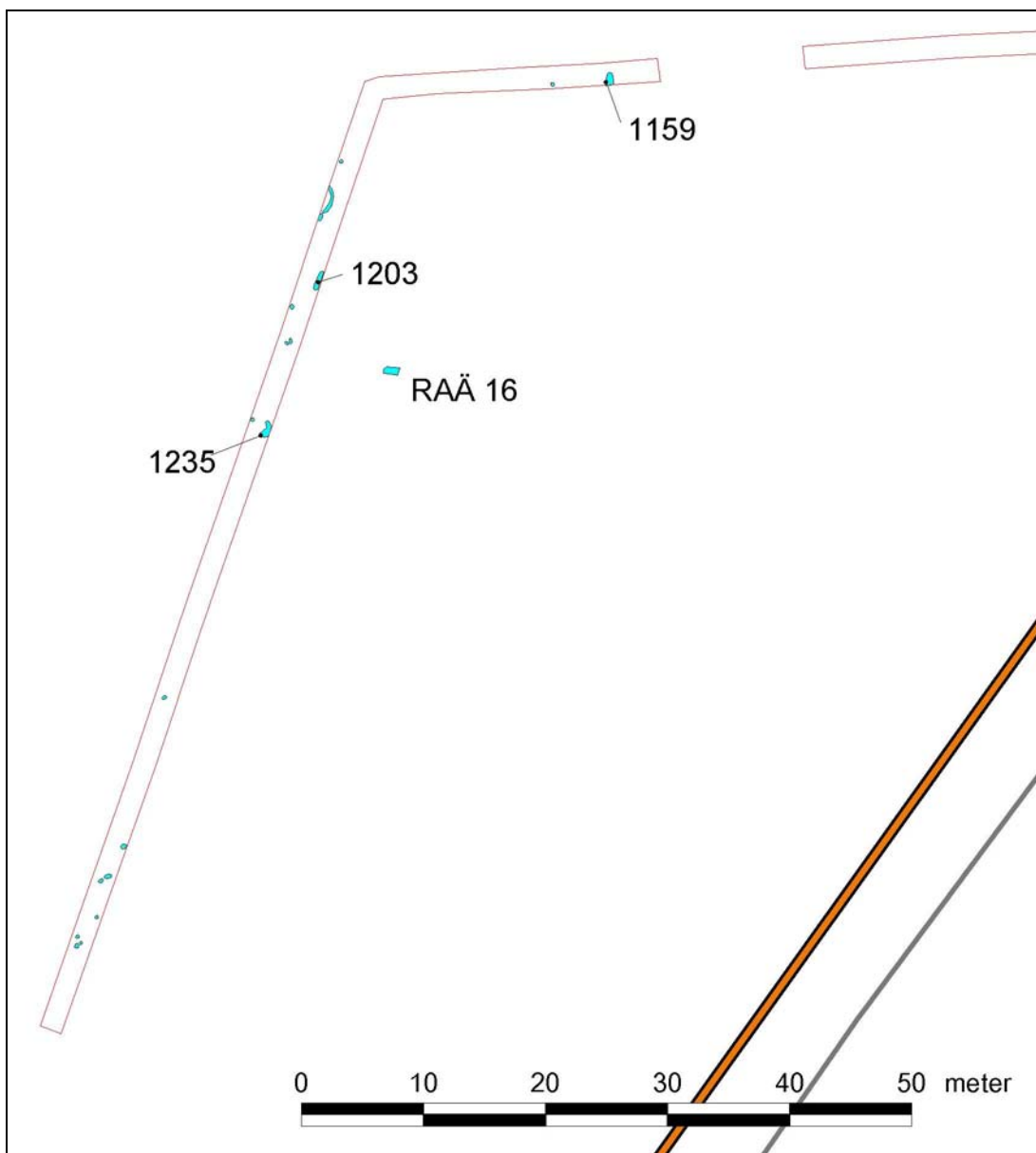
Detalj av schakten med inmätta anläggningar i den östra delen av utredningsområdet.

Bilaga 3

Detalj av schakten med inmätta anläggningar i den södra delen av utredningsområdet.

Bilaga 4

Detalj av schakt 11, 12 och del av schakt 13, invid RAÄ 16. Inmätta anläggningar blåfärgade. Utsatta anläggningsnummer visar de anläggningar som tolkats som fundament till resta stenar. Halva AG 1203 undersöktes inom ramen för utredningen, men ett ^{14}C -prov daterades förvånande nog till mellanneolitikum (se s. 9 samt fig. 5c). Om detta beror på en sekundär inblandning eller att anläggningen faktiskt har denna ålder, går inte att avgöra i dagsläget.

Bilaga 5

Registrerade fornlämningar inom och i anslutning till utredningsområdet, som omnämns i texten. Samtliga fornlämningar ligger i Vä socken. Kursiverade uppgifter från FMIS, 2/4 2007.

RAÄ 12

Milstolpe, sandsten, 0,95 m h, 0,5 m br vid basen och 0,35 m upptill (NNÖ-SSV) samt 0,13 m tj. På Ö sidan är texten: 1/2 M. Stolpen står i ett postament av gråsten, 2 x 2 m (NNÖ-SSV) och intill 1 m h. Kallmurat. Översta lagret består av småsten och makadam. I SÖ kanten har några stenar fallit ned. Se bild i inventeringshandlingarna.

RAÄ 13

1) Gravfält, 15 x 7 m (NNÖ-SSV), bestående av 5 fornlämningar. Dessa utgörs av resta stenar. De resta stenarna är 0,6 - 1,9 m h, 0,7 - 1,5 m br och 0,3 - 0,6 m tj, varav fyra är 1,2 - 1,9 m h. Stenarna är placerade i två grupper i vardera hörnet av gravfältet, så som om de utgjorde rester av en skeppssättning. I gravfältets SÖ kant finns två jordfasta stenar, 0,6 - 0,9 m l, 0,4 - 0,6 m br och intill 0,3 m h. Fallna resta stenar? På den längst i SV belägna stenen är: 2) Älvkvarnsförekomst, bestående av 2 älvkvarnar, 7 cm diam och 0,5 - 1,5 cm dj, belägna på stenens V sida, vid dess fot och intill 0,3 m över marken.

Not.

Anläggningen borde rätteligen registreras som gravfält bestående av en skeppsättning samt under mark dolda gravar (Wilhelmson 2006).

RAÄ 16

Rest sten, gråsten, 1,6 m h, 1,5 m br (Ö-V) och 0,4 - 0,55 m tj. Oregelbundet rektangulärt tvärsnitt. Stenen upprest av Gärds härads hembygdsförening 1949, under överinseende av landsantikvarie Harald Olsson. Omedelbart NÖ om stenen ligger en jordhög, 2 x 2 m och 0,5 m h, med plocksten från åkern.

Not.

Inför den aktuella utredningen noterades att det finns minst 5 avlånga stenar, med en längd av ca 1 m vardera, i en jordvall/ägo gräns ett fåtal meter öster om den resta stenen RAÄ 16. Det är möjligt att dessa stenar ingått i en gravgrupp/gravmonument på platsen.

RAÄ 17

Rest sten, gråsten, 1,6 m hög, 1 m bred vid basen och 0,3 m bred vid toppen (NV-SÖ) samt 0,5 m tjock. Runt stenen ligger odlingssten uppkastad. - - Tillägg revideringsinventering 1992: Enligt anteckning i P. Johnsson, Fornlämningar i Gärds härad 1912, skall "en större och en

mindre sten uppresta". Den tidigare beskrivna är sannolikt den större av dessa. Platsen ej besökt.

Stenen upprest av Gärds härads hembygdsförening 1949 under överinseende av landsantikvarie Harald Olsson.

RAÄ 71

Flatmarksgravfält, undersökt och borttaget. Inom markerat område har av LUHM i samband med grustäkt undersökts ett urnegravfält från sen bronsålder - tidig förromersk järnålder. Den totala omfattningen av gravfältet är ej klarlagt.

Not.

Läget för undersökningarna och gravarna 1959 – 1963 har lokaliserats relativt väl i samband med förberedelserna för denna utredning. Förutom gravarna förekom även boplatslämningar på två ställen inom den yta som idag är registrerad som RAÄ 71.

RAÄ 73

Grav- och boplatsoområde, undersökt och borttaget. Se Rapport UV dnr 3811/80.

Not.

Av Nagmérs rapport samt texten i denna rapport framgår att grav- och boplatsoområdet inte kan anses vara undersökt och borttaget i sin helhet.

RAÄ 150

Röse, rest av, 25 m diam. och 0,7 m h. Nu övertorvat med enstaka stenar i ytan, 0,2 - 0,3 m st. Mittpartiet insjunket. S kanten borttagen genom odling.

Enligt Thorbert skulle ungefär här vara en rest av ett stort kummel i storlek med Kiviksgravnen. Enligt Kristianstadsbladet skulle graven betat Kungagraven i V.ä. Stenarna skulle under 1870-talet ha körts med hästlass efter hästlass till Kristianstad, där de användes till kullersten på gatorna, s.k. borgmästarbullar. I röset skulle föremål av brons ha hittats.

Not.

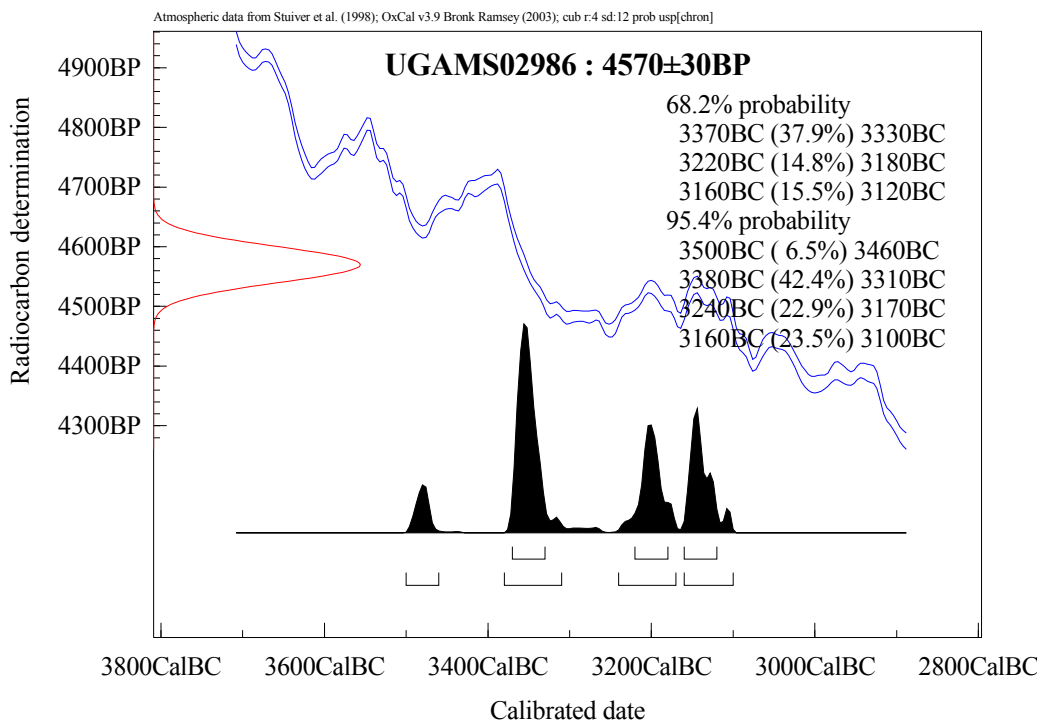
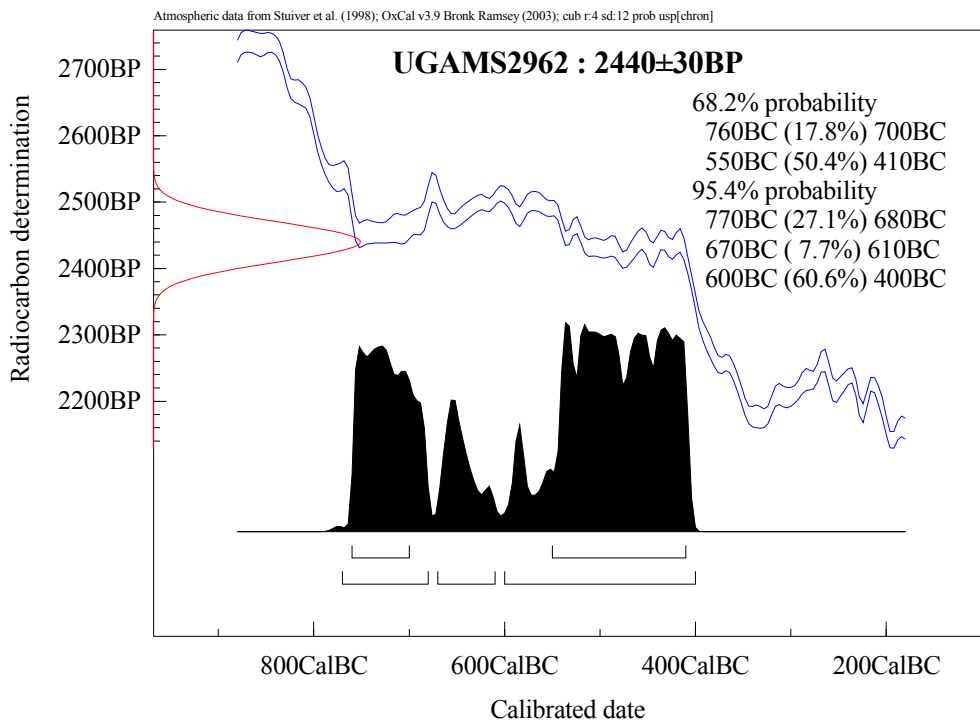
Under RAÄ 13 i FMIS kan man läsa följande tillägg:

Enligt uppgift från Thorbert skall en grav av Kiviksgravens karaktär ha legat på impedimentet på V sidan om vägen, VSV om RAÄ-nr 13. RAÄ-nr 13:2 har digitaliserats byråmässigt vid kvalitetssäkring inför konvertering till FMIS 2003-10-01/Gbg ELW. Eftersom läget för 13:2 är oklart ändras den antikevariska bedömningen från R till Bevakas. / 2003-10-21 RDS.

Jämför man dessa uppgifter med RAÄ 150 framgår det klart att det är samma fornlämning som åsyftas. RAÄ 13:2 är ju dessutom skålgropsförekomsten som finns på en av stenarna i RAÄ 13:1. En viss begreppsförvirring föreligger således.

Vid utredningen mättes röset RAÄ 150 in med RTK. Den faktiska diametern ligger enligt mätningen på lite drygt 25 m. Ca 7 m av rösets södra del har förstörts av odling. Röset korsas från den norra till den sydvästra delen av en nedgrävd telekabel som markerats inför det aktuella arbetet. Det kan diskuteras om graven faktiskt är rester av ett röse eller om det i själva verket inte utgör en monumental stensättning. I alla händelser är graven betydelsefull för att vi ska få en helhetsbild av den komplexa gravmiljön i området.

Bilaga 6

Bilaga 7

Vä 142:2, Vä sn, AU 2008, LUHM 31 835

Fyndnr	Fyndomständighet	Material	Sakord	Antal	Vikt (g)	Kommentar
1	AS 1190	Lera	Keramik	1		3 Oornerad förhist. keramik
2	AH 1781	K.fiinta	Avslag	1	38	

Förutom dessa fynd tillvaratogs träkol från ett tiotal anläggningar (AS 232, 256, AG 291, 352, AH 448, 449, AS 666, AG 872, AG 1159, 1203).

Regionmuseets rapportserie 2008

Kulturmiljö

1. Vä söder om S:t Gertrud, Vä sn, FU, Jan Kockum, 2007
2. Kv Södra kasern 2 i Kristianstad, Kristianstad, FU, Jan Kockum 2007 – 2008
3. Gör en kyrka någon skillnad? DK, Åsa Alftberg & Lotta Eriksson, 2007
4. Kärnkraftens fysiska miljöer, Förstudie, Henrik Borg, 2008
5. Eslövs medborgarhus, Eslöv, AK, Helena Nilsson och Anna Rabow, 2005
6. Barsebäcks kyrka - installation av nytt värmesystem, Barsebäcks sn, AK, Kristina Nilén, 2007
7. Fjälkestads kyrka - invändig renovering, Fjälkestads sn, AK, Emelie Petersson & Helena Nilsson 2006
8. Krapperups alléer, Brunnby sn, KA, Patrik Olsson, 2008
9. Västra Nöbbelövs kyrka - utvändig renovering etapp 1, V. Nöbbelövs sn, AK, Helena Nilsson och Emelie Petersson, 2006
10. Folkestorps bränneri, Vårdplan, 2007-2008, Henrik Borg & Bengt Spade
11. Glimmingehus - kulturhistorisk värdebeskrivning, Vallby sn, KA, Kristina Nilén, 2008
12. Vikingatida silver från Kiaby, Kiaby sn, Bertil Helgesson, 2008
13. Norra Mellby kyrka, Norra Mellby sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007 – 2008
14. Brönnestad kyrka, Brönnestad sn, AK, Jimmy Juhlin Alftberg, 2007 – 2008
15. Södra Björstorps dammar, Brösarps sn, AF, Lotta Eriksson, Bertil Helgesson & Niclas Hansson, 2008
16. Munken 6, Åhus sn, FU+SU, Helén Lilja, 2000-2002
17. Gualöv 61:113. Gualöv sn, AU, Jan Kockum, 2008.
18. Stakethandboken – att gjuta ett Bromöllastaket, Katarina Olsson & Jimmy Juhlin Alftberg, 2007
19. Jordkällare i Lurebygget, AK, Perstorps sn, Katarina Olsson, 2007
20. Anna på Klinten. – BMU, Västra Karups sn, Paul Hansson, 2007
21. Aosehus, Åhus sn, UN, Jan Kockum, 2007
22. S:t Olofs station, S:t Olofs sn, AK, Katarina Olsson, 2007
23. Vårdplan för området kring Pannehuset, Andrarums sn, KA, Anna Rabow och Jimmy Juhlin Alftberg 2007-2008
24. Gravfälten vid Vä, Vä sn, AU, Tony Björk, 2008

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggn-ark-dokumentation

